

Problemele etice ale revistelor medicale și nu numai

Florin Mihălțan

Institutul de
Pneumoftiziologie „Marius
Nasta” București
e-mail: mihaltan@starnets.ro

Responsabilitățile unui redactor-șef de revistă, în relația cu autorii care doresc să publice, sunt și rămân enorme. De aici și ultimele discuții din literatură, unde fațetele criticabile, adesea, sunt greu de imaginat, din primul contact cu problemele ridicate de articole sau generate de autori. Vom spicui câteva dintre aceste multiple întrebări apărute în literatură.

Astfel, în JAMA din 20 august 2014, s-au iscat primele controverse legate despre ce ar trebui să declare un autor sau mai exact, până unde trebuie să meargă transparența și declararea conflictelor de interese. Dr. Shaw Bale¹ insistă mai ales pe aspectele care nu au legătură cu interesele financiare și se întreabă, pe bună dreptate, dacă un autor ar trebui să declare:

- într-un articol despre suplimentul de fluor în apă (medicament care, de fapt, nu e permis de lege) că el a primit în copilărie fluor și că a rămas cu dinții galbeni, autorul fiind și lector universitar pentru dentiști?
- atunci când scrie despre circumcizie, dacă este sau nu circumcis?
- atunci când articolul este despre laptele matern, dacă în familia sa, femeile alăptează?
- într-un studiu cu anticanceroase noi, dacă a avut un caz de cancer similar în familie?

Sigur că imediat lumea medicală s-a împărțit. Aparent, pentru unii este deja prea mult, dar pentru alții este un lucru firesc, în condițiile în care se știe că suntem influențați de situații care trebuie cunoscute și de lectori și că, nu de puține ori, o experiență trăită profund de personalul medical poate juca un rol semnificativ și poate afecta evidențele din articol.

Un alt aspect, adesea uitat de directorii sau redactorii-șefi, este cel legat de folosirea limbii engleze la publicare. Pentru autorii care nu sunt din zone anglofone, de obicei din Asia sau Europa de Est și Centrală², s-a calculat că există un consum de energie și de timp mult mai mare pentru pregătirea acestora (200 de ore versus 100 de ore, pentru un articol internațional în engleză). Dintre problemele conexe, în aceeași zonă, sunt de amintit:

- cele generate de alegerea unui „review” bun;
- înțelegerea instrucțiunilor către autori;
- interpretarea deciziilor și comentariilor redactorilor și referenților;
- nivelul crescut de articole (mult mai mare decât pentru cele anglofone).

O cu totul altă responsabilitate apasă nu doar pe umerii conducătorilor de reviste, dar și pe cei ai celor

care antamează studii clinice. S-a observat că, în principiu, cam 500 de studii pe an eșuează. Pacienții care intră în astfel de studii nu sunt informați și rezultatele nu sunt comunicate niciodată, ceea ce se transformă și devine o problemă etică³. De cu totul altă factură este ultimul eveniment petrecut la nivelul revistei „The Lancet” și al redactorului acesteia, Richard Horton, unde, un articol publicat în iulie 2014, despre starea de sănătate a populației din Gaza, odată cu conflictul din această zonă, a transferat discuțiile pro și contra într-o cu totul altă arie, redactorul-șef fiind acuzat că este pro-palestinian. Această acuză se adaugă la altele, care consideră că politica acestei reviste este agresivă, de fiecare dată cu succese rapide și cu capitalizare în favoarea revistei⁴. În contrapartidă se înmulțesc revistele făcute de studenți, ca „Student BMJ” și IJMS, care deși par de calitate, accesibile și online, nu se știe în ce măsură sunt și au girul seniorilor⁵.

În căutarea de subiecte „fierbinți”, care să fie mult citate în literatura de specialitate, se ridică o altă problemă etică, făcându-se rabat la calitatea științifică. Ultimul exemplu îl constituie infecția cu virusul Ebola, unde apare o declarație a directoarei OMS, Margaret Chan, în NEJM din SUA, care afirmă că Ebola este cu apariție în țările sărace. Pleoariile analiștilor sunt în favoarea menținerii calității și rigorii științifice, cu atât mai mult cu cât majoritatea articolelor despre Ebola, în acest moment, sunt acceptate și accesibile liber⁶. Alt pas cu nuanțe etice importante derivă dintr-un nou indice, indicele „Kardashian”, care a fost propus ca formulă de calcul de către un cercetător britanic în revista „Genome Biology” și unde, dacă se aplică acest calcul la liderii de opinie, de obicei invitați la marile congrese, se constată că aceștia, adesea, sunt invitați nu pentru că au o realizare în domeniul pe care-l abordează, ci doar pentru că vorbesc bine⁷. Este un indice care poate „dezumfla popularitatea științifică achiziționată pe rețelele de socializare”⁷. În iulie a apărut și raportarea anuală a factorului de impact pentru revistele de specialitate publicate pe site-ul Thomson Reuters, care are misiunea de a poziționa aceste reviste, el existând practic de ani de

zile. Aici este vorba de o „dictatură” a factorului de impact, care, de fapt, influențează sau ar trebui să influențeze carierele, mai ales cele universitare, din multe țări⁸. Să nu uităm că acest lucru a început să se întâmple și la noi, dar de foarte scurt timp. De aceea, cine are curiozitatea să privească modul în care, în diverse perioade de timp, unele cadre universitare de la noi au obținut titluri academice, vor fi surprinși de cât de ușor au ajuns unii la aceste funcții, în condițiile în care condițiile de promovare au fost extrem de laxe. Există o serie de suferințe legate de factorul de impact, ca de exemplu poziționarea revistelor franceze și scăderea progresivă a PLOS ONE. Un articol care ar putea costa postul de redactor-șef este cel din JAMA din 2013⁹. Plecând de la un articol care semnaleză că utilizarea de testosteron la cei cu o angiografie coronariană și niveluri scăzute ale testosteronului atrage un risc crescut de infarct miocardic și accidente vasculare, „Androgen Study Group” (AGS), care a observat greșeli majore, susține că ar trebui retractat sau corectat. S-a ajuns, astfel, până la nivelul comitetului etic al JAMA și s-a pus în discuție și implicarea redactorului-șef.

Redactorii-șefi și directorii de publicație plonjează, adesea, în mijlocul unor conflicte greu de manageriat. Un astfel de exemplu este cel al^{10,11} Fionei Godlee, redactoare-șef de la BMJ, care, încercând să analizeze într-un editorial două articole apărute anterior despre indicația de statine la omul sănătos, unde procentele de reacții adverse au atras dezbatere serioasă, ca și indicația în sine la individul sănătos, și-a văzut postul pus în pericol.

Un tribut plătesc și site-urile care țin evidența articolelor științifice și acest lucru se întâmplă în contact tot cu marile publicații medicale. PubMed are o anumită întârziere în retractarea articolelor care, ulterior, se constată că au o calitate științifică îndoielnică¹². Această întârziere poate ajunge până la 3 ani. Așa cum arăta Trikalinos și colab.¹³, falsificarea este mai dăunătoare decât plagiatul, falsificarea autorilor, aprobările etice sau duplicarea, și afectează veridicitatea articolului. O altă problemă, în aceeași zonă, este practica de „open access”, și nu și publicarea articolului original, care crește, pentru anumite reviste (ex: Nature Communication), procentul de citări versus articolele cu acces printr-un abonament. Acest element poate fi o cauză suplimentară de confuzie^{14,15}.

În acest domeniu există o multitudine de propuneri constructive, printre care și cea care este cunoscută sub numele de „Crown” (Core Outcomes in Womens Health). În condițiile în care, în studiile clinice, review-urile sistematice și ghiduri, se compară rezultatele benefice și non-benefice ale unor intervenții, iar diferitele studii se adresează unor obiective diferite, există o dorință, în creștere vizibilă, a cercetătorilor de a agreea o standardizare a colectării rezultatelor, care să nu mai permită subminarea sintezei acestor dovezi. Un exemplu îl constituie o trecere în revistă a intervențiilor în prevenția nașterilor premature, unde în 103 studii randomizate s-au găsit 72 de raportări de rezultate diferite¹⁶.

Relația cu cititorul, cu potențialul candidat, cu un

articol propus la revista respectivă este de asemenea importantă. 28 de reviste au propus cititorilor un fel de ghid de îndrumare, pentru a scrie un articol corect și acceptabil la publicare¹⁷. Este, de fapt, un fel de reeducare a potențialilor autori. Sunt linii directoare simple, care mențin și construiesc relația cu cititorii și autorii, pentru o mai bună raportare a cercetării. O reeducare se face și prin selecțiile de rezumate la diferite congrese, care pot deschide drumul spre publicare¹⁸. Astfel, o analiză a rezumatelor trimise între 2005-2012, pentru a vedea care sunt factorii asociați cu acceptarea la un congres și la o publicație, au demonstrat că aceștia sunt: originea geografică, numărul de pacienți incluși, caracterul prospectiv al studiului¹⁸, la care se pot adăuga acceptarea la un congres, caracterul experimental al studiului. Nivelul de publicare secundară a fost de 61,9% pentru rezumate acceptate ca și comunicări orale și 39,7% pentru cele acceptate ca postere și doar 25,9% pentru rezumatele neacceptate la congres. E un exercițiu care poate precede o potențială publicare.

Relația cu autorul poate duce la suicid, așa cum s-a întâmplat cu două articole retrase de la „Nature”, despre celulele sușe „STAP”, unde un coautor japonez a apelat la acest gest disperat pentru că a încurajat apariția unui articol care avea mai multe greșeli și inadvertențe^{15,19}, influențând rezultatele raportate. Există și altă variantă, la fel de gravă, dar fără decese, dacă ne gândim la ce s-a întâmplat cu retractarea a peste 60 de articole din „Journal of Vibration”, prin pervertirea procesului de „peer review” cu identități fabricate în jurul unui cercetător taiwanez, cu mailuri inventate de cei care revizuiam, cu 14 luni de investigații realizate de SAGE (casă editorială cunoscută), cu demisia redactorului-șef, cu o investigație într-o universitate taiwaneză și cu un ministru al educației taiwanez, coautor la anumite articole, care a trebuit, ca urmare, să demisioneze²⁰.

Oricum, nici o misiune nu este ușoară, dacă ne gândim la definițiile pentru „ghostwriting” (un redactor plătit, care nu îndeplinește criteriile de autor și căruia nu i se mulțumește explicit în articol) și „ghost authorship” (un redactor care îndeplinește condițiile pentru a fi autor, dar a fost uitat în articol). Acest lucru este deconspirat în articolul din BMJ²¹ unde se arată că, între 1,5-10% din articole, sunt susținute de industrie. Ceea ce se practică de la mijlocul anilor 2000, este transparența, cu mențiunea, devenită obișnuită, a numelui redactorului (sau al societății de redactare) în mulțumirile adresate cu rolul jucat. De fapt, nu mai există „ghostwriting”, când totul devine explicit, deși practica aceasta este adeseori susținută de industrie.

Până acum am vorbit doar de scăpări, sancțiuni, greșeli etc. Există însă, indiferent unde privim, și rezolvări pentru fiecare categorie abordată aici, indiferent că vin din sfera comitetului redacțional, autorilor de materiale științifice sau sponsori de cercetare. Astfel, practica uzuală, când un redactor-șef cunoscut pleacă de la o revistă, este de a face mărturisiri importante, însoțite de sfaturi pentru generațiile viitoare. Dacă privim la ce spune Vernon Tolo, un nume cunoscut din punctul de vedere al

activității redacționale, după plecarea de la „Journal of Bone and Joint Surgery“, o revistă foarte apreciată, ne dăm seama că îngrijorările sale²² ar putea fi evitate, dacă nu s-ar face următoarele greșeli:

- conflictele de interese sunt adesea majore și impactul declarațiilor este slab;
- presiunea spre publicare este puternică: duplicarea și plagiatul sunt importante;
- protocoalele de cercetare randomizate nu sunt suficient înregistrate;
- revistele cu „open access“ cu dreptul de a fi plătite de autori stârnesc adesea îngrijorare;
- nu trebuie neglijate originalitatea și exactitudinea publicației.

Un alt element, care ar putea evita o serie de greșeli ale publicațiilor, ține de o recentă analiză a articolelor din baza de date „SCOPUS“, unde în perioada 1996-2011 existau 15.153.100 de articole științifice cu autori distincți, identificați, dintre care doar sub 1% (150.608) au publicat ceva în fiecare an, fiind o prezență continuă în literatură, în această perioadă de 16 ani. Acest mic nucleu științific este, în schimb, citat de ceilalți și este reprezentat în 87,1% din totalitatea articolelor. Sunt doar 3190 de articole citate de peste 1000 de ori, citarea neînsemnând reflecții ale celor care îi citează, fapt care impietează asupra calității publicațiilor²³.

Pentru cei care folosesc ghidurile de navigare prin literatura medicală, JAMA tocmai a înlocuit ghidul vechi²⁴, cel nou explicând cum ar trebui să fie scenariile clinice, pentru punerea în practică a „review-urilor“ sistematice și a metaanalizelor. Ele se bazează pe²⁴:

- formularea unei chestiuni;
- definirea eligibilității criteriului pentru studii pentru a fi transpus în termeni de pacienți, intervenții, comparații, rezultate sau design;
- dezvoltarea a priori a unei ipoteze pentru explicarea heterogenității;
- realizarea cercetării;
- „screeningul“ titlurilor și rezumatelor pentru includere;
- găsirea riscului de rezultate contradictorii;
- analizarea datelor din rezumat;
- când este realizată o metaanaliză, generarea unui sumar estimat și a unor intervale de confidență, căutarea de explicații pentru heterogenitate și a ratei confidenței în efectul estimat.

Toate aceste raportări trecute în revistă în acest editorial demonstrează, încă o dată, cât de complicată și responsabilă este viața comitetului redacțional, a directorilor și redactorilor de publicații, dar și a autorilor de articole propuse spre publicare. ■

Bibliografie

1. Shaw D.M.- Beyond Conflicts of Interest Disclosing Medical Biases JAMA. 2014;312(7):697-698. doi:10.1001/jama.2014.8035.
2. Innovating the Authorship Experience- Warren Raye, Amanda Hindle & Benjamin Shaw - EDANZ WHITE PAPER - Edanz Group Ltd 2014.
3. Saito H., Gill C.J.-How Frequently Do the Results from Completed US Clinical Trials Enter the Public Domain? - A Statistical Analysis of the Clinical Trials.gov Database Published: July 15, 2014 DOI: 10.1371/journal.pone.0101826.
4. Manduca P, Chalmers I, Summerfield D, Gilbert M, Ang S. An open letter for the people in Gaza. *Lancet* 2014; 384: 397-398.
5. The International Journal of Medical Students, 2014.
6. Chan M., Perspective-Ebola Virus Disease in West Africa — No Early End to the Outbreak-NEJM.org.August 20, 2014 DOI: 10.1056/NEJMp1409859.
7. Cassely J.L. L'indice Kardashian, un indicateur pour dégonfler la popularité des scientifiques acquise sur les réseaux sociaux- Slate Fr-Tech & internet Science & santé 06.08.2014.
8. Journal Citation Report 2014 Release-Sources: Web of Science data.
9. Vigen R., O'Donnell C.I., Barón A.E., Grunwald G.K.; Maddox T.M., MD, Bradley St.M., Al Barqawi, Woning G., Wierman M.E., Plomondon M.E., Rumsfeld J.S., Ho P.M.-Association of Testosterone Therapy With Mortality, Myocardial Infarction, and Stroke in Men With Low Testosterone Levels FREE - JAMA. 2013;310(17):1829-1836. doi:10.1001/jama.2013.280386.
10. Should people at low risk of cardiovascular disease take a statin?- BMJ 2013; 347 doi: http://dx.doi.org/10.1136/bmj.f6123 (Published 22 October 2013) Cite this as: BMJ 2013;347:f6123 John D Abramson, lecturer 1, Harriet G Rosenberg, professor emeritus 2, Nicholas Jewell, professor 3, James M Wright, co-managing director and chair 4.
11. Godlee F., editor in chief Adverse effects of statins - BMJ 2014;348:g3306.
12. Decullier E., Huot L. and Maisonneuve H. What time-lag for a retraction search on PubMed? - BMC Research Notes 2014, 7:395 doi:10.1186/1756-0500-7-395.
13. Retracted Publications in Biomedicine: Cause for Concern John M. Budd, Zach C. Coble and Katherine M. Anderson-March 30-April 2, 2011, Philadelphia, Pennsylvania-390-395.
14. Is Open Access a Cause or an Effect? Posted by Phil Davis - Research Information Network - citation advantage, Figshare, Methodology, Nature Communication, Nature Publishing Group, Open Access, Research Information Network.
15. Rédaction Médicale et Scientifique-2014-Actualités des sociétés de rédacteurs et des revues biomédicales : JAMA, The Lancet, BMJ, NEJM, revues électroniques.
16. Kahn K, et al. On behalf of Chief Editors of Journals participating in The CROWN Initiative listed at the end of this article -The CROWN initiative: journal editors invite researchers to develop core outcomes in women's health. *BMC Pregnancy & Childbirth* 2014;14:199. Editorial.
17. Chan L, et al. Elevating the Quality of Disability and Rehabilitation Research: Mandatory Use of the Reporting Guidelines. - *AJOT* 2014;68:127-129.
18. Cauchy F, et al. Quel est le devenir des résumés soumis au congrès francophone de chirurgie digestive et hépatobiliaire ? *Journal de Chirurgie Viscérale* 2014 http://dx.doi.org/10.1016/j.jvisc Surg.2014.04.007.
19. Nature | Retraction Retraction: Stimulus-triggered fate conversion of somatic cells into pluripotency-Haruko Obokata, Teruhiko Wakayama, Yoshiki Sasai, Koji Kojima, Martin P. Vacanti, Hitoshi Niwa, Masayuki Yamato & Charles A. Vacanti Nature 511, 112 (03 July 2014) doi:10.1038/nature 13598 Published online 02 July 2014 Corrected online 23 July 2014.
20. HENRY FOUNTAIN - Science Journal Pulls 60 Papers in Peer-Review Fraud By JULY 10, 2014 New York Times.,
21. Stretton S. - Systematic review on the primary and secondary reporting of the prevalence of ghostwriting in the medical literature - Medical publishing and peer review *BMJ Open* 2014;4:e004777 doi:10.1136/bmjopen-2013-004777.
22. Tolo V.T.- Are Research Publications Original and True? -*J Bone Joint Surg Am*, 2014 Jun 18;96(12):969-969.
23. Ioannidis JPA, et al. Estimates of the continuously publishing core in the scientific workforce. *PLOS ONE* 2014, July 09 10.1
24. Murad M.H., Montori V.M., Ioannidis J.P.A., Jaeschke, R., Devereaux P.J., Prasad K., Neumann I., Carrasco-Labra A., Agoritsas Th., Hatala R.O., Meade M., Wyer P., Cook, Guyatt G. - How to Read a Systematic Review and Meta-analysis and Apply the Results to Patient Care Users' Guides to the Medical Literature - JAMA. 2014;312(2):171-179. 371/journal.pone.0101698.